

תצוגת ספרי תורה במוזיאון

רס"ן, הרב דב ברקוביץ – רמ"ד הלכה

- א. הקדמה
- ב. קדושת ספר תורה
- ג. מנהג קדושה בספר תורה פסול
- ד. ספר תורה כשר שנפסל
- ה. שימוש בספר תורה פסול לתצוגה האם מהווה ביזיון
- ו. שיטת האגרות משה בעניין הנחת ספר תורה לתצוגה
- ז. מקורות מפורשים שדנו בתצוגת ספר תורה במוזיאון
- ח. חובת גניזת ספר תורה
- ט. הלכה למעשה

א. הקדמה

באוצר ספרי התורה של הרבנות הצבאית נצטברו מספר רב של ספרי תורה, חלקם ספרים פסולים שלא ניתן לתקנם. עם זאת ישנם ספרים שלהם ערך היסטורי או סנטימטלי רב כגון ספרי תורה שרידי שואה, או ספרי תורה עם סיפור יחודי כדוגמת ספר התורה של מוצב המזח וכיו"ב. במאמר זה אדון האם ניתן לשמור את אותם ספרי תורה ולהציגם בתצוגה יחודית. נדון זה מורכב מכמה נושאים, ראשית חשיבות ומהות קדושת ספר תורה, האם חובה לנהוג כבוד וקדושה גם בספרי תורה פסולים שלא ניתן לתקנם, נסקור מקורות אחרונים שהתייחסו לשאלה זו (תצוגת ספרי תורה במוזיאון) ונדון בדבריהם, כמו כן נדון בגדרי חובת גניזת ספרי תורה שבלו.

ב. קדושת ספרי תורה

קדושת ספר תורה הינה מן החמורות, וכך כתב הרמב"ם:

"ס"ת כשר נוהגין בו קדושה יתירה וכבוד גדול, ואסור לאדם למכור ספר תורה אפילו אין לו מה יאכל, ואפילו היו לו ספרים רבים, ואפילו ישן ליקח בו חדש, לעולם אין מוכרין ספר תורה אלא לשני דברים, שילמוד תורה בדמיו או שישא אשה בדמיו, והוא שלא יהיה לו דבר אחר למכור".

ומכלל הלכות מנהג כבוד לספר תורה כתב בספר הטור²:

"חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת ומצוה לייחד לו מקום ולכבד אותו המקום ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשוי, ולא יחזיר אחוריו לס"ת אלא אם כן גבוה ממנו י' טפחים אלא ישחה לפניו בכובד ראש ובאימה וביראה ובפחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר³ 'והיה שם בך לעד'. ויכבדנו לפי כוחו. הרואה אותו כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעבור זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. דברים שבלוחות הברית הן הן שבס"ת לכך צריך לכבדו".

ג. מנהג קדושה בספר תורה פסול

לגבי קדושת ספרי תורה פסולים ומנהג הכבוד בהם נפתח בדברי הרמב"ם⁴:

"נמצאת למד, שעשרים דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ספר תורה, ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות ואין בו קדושת ספר תורה".

ובאשר לאופן הטיפול בספר תורה פסול כתב רמב"ם⁵:

"ספר תורה שבלה או שנפסל, נותנין אותו בכלי חרש וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים וזו היא גניזתו".

ד. ספר תורה כשר שנפסל

נאמר בגמרא⁶:

"ספר תורה שבלה, אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות, כגון פרשת ויהי בנסע הארץ - מצילין, ואם לאו - אין מצילין".

הגמרא מכריעה שיש להציל ספר תורה מדליקה בשבת אפילו הינו ספר בלוי ומחוק כמעט לחלוטין ובלבד שנשארו בו מספר אותיות כנדרש. על פי דרך הגמרא שם, הנידון הינו מתי פוקעת קדושת ספר תורה מספר תורה שבלה ונמחק, שכן ספר שעדיין בקדושתו עומד חובה

2 יורה דעה סימן רפב.

3 דברים לא, כו.

4 הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק י הלכה א.

5 שם, הלכה ג.

6 שבת קטו, ב.

להצילו מהדליקה אף שכרוך בזה חילול שבת מדרבנן, אך ספר שפקעה קדושתו אין להצילו. וכך מפורש בדברי רש"י על המקום:

"שמונים וחמש אותיות - זהו שיעור לספר תורה שנמחק או בלה, להיות עומד בקדושתו".

נעתיק את לשון הנודע ביהודה:

"ועוד אני אומר אף שיש איזה פסול או כמה פסולים בס"ת, עם כל זה עדיין קדושתו ראשונה קדושת ס"ת ממש עליה, שהרי אנחנו רשאים לתקן הפסול ההוא ואנחנו חוזרים אחר התיקון וקוראים בו בציבור ומברכים עליו ברכת התורה, ואם היה ע"י הפסול ההוא כל הספר נפסל בחסרון התיבה או כמה תיבות שהיה חסירים בעת שהיה פסול, א"כ כשאנו מתקנים אותו וכותבין בו אותן התיבות ואותיות שהיו חסירים אכתי במה חזר להתקדש שאר הספר שכבר נפסל כלו ונסתלק קדושתו. ואם תאמר שבכתיבת אותן התיבות המעוטים חוזר ונתקדש כל הספר הא ליתא דבשעת הכתיבה צריך הכל להיות נכתב בקדושה ואם נכתב קצת הספר שלא בקדושה ואף שכותב שאר כל הספר בקדושה הוא פסול וכל שם ושם שבספר צריך להתקדש בפני עצמו בשעת כתיבתו. וא"כ כשאירע איזה פסול בספר והיה מסתלק כל הקדושה שבכל הספר לא היה שוב שום תקנה לספר ההוא. והרי מבואר בכל המקומות בשו"ע בהלכות ס"ת, וכן מעשים בכל יום לתקן הספרים הפסולים ולהכשירם. אלא ודאי שאף בשעה שפסול לא נפסל אלא אותה תיבה או האות החסר אבל שאר כל הספר קדושת ס"ת עליו לגמרי כבראשונה".

הרי מפורש בדבריו שספר תורה שבלה ונמחק עדיין קדושתו עליו, אלא שיש לטעון שמא רק כאשר ניתן לשוב ולתקן את ספר התורה רק אז עדיין קדושתו עליו, אך כאשר בלה, כך שכבר לא ניתן לתקנו שמא פקעה קדושתו לגמרי, אך מהמשך דבריו שהביא את הגמרא שציטטנו לעיל:

"ועוד ראייה גדולה לדבר שנשאר קדושת הספר על הנשאר קיים אף אם נמחקו או אם בלו כל התיבות שבכל הס"ת ונשאר בכל הספר רק כדי ללקוט חמש ושמונים אותיות עדיין קדושת ס"ת עליו ורשאים אנחנו להצילו אפילו בשבת מפני הדליקה כמבואר במסכת שבת פרק כל כתבי דף קט"ו ע"ב ודף קט"ז ע"א וז"ל הגמרא 'מצילין ס"ת שבלה או נמחק כל כך אם נשאר בו ללקוט פ"ה אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין ואם לאו אין מצילין'. הרי שלא

נסתלק קדושת הספר כי אם שבלה או נמחק כל כך לגמרי עד שלא נשאר בכל הספר פ"ה אותיות".

מסתבר שאין דעתו לחלק בזה בין מצב שהספר ניתן לתיקון לבין מצב שהספר בלה עד כדי אובדן ממש, ובכולם יש קדושת ספר תורה כבראשונה. ואל יאמר הקורא שמא תשובה זו בנודע ביהודה הינה תשובה אפולוגטית כמבואר למעייין במקור הדברים. אין לומר כך, גם משום שראיותיו החזקות הן מסברא והן מגמרא זכות עמידה להן בעצמם והן מחמת שבתשובתו בחלק אורח חיים תשובה ט הביא ראייה זו כדי לטעון שספר תורה פסול קדושתו כשל כשר לעניין אחסנתו בארון הקודש (שאסור להשתמש בארון הקודש לחפצים שקדושתן פחותה). וכן מצאנו שמורינו החתם סופר* העלה שדבריו אלה של הנודע ביהודה הלכה למעשה הם, ואף העלה שגם ספר תורה שנכתב מתחילתו בפסול, אם ניתן לתקנו ודאי שיש לו קדושת ספר תורה, יעויין שם בדבריו שטען שאין לחלק בין ספר תורה שנכתב בפסול או שנפסל אחר כך ושניהם לחומרא שכל קדושת ספר תורה עליהם, רק שאין קוראים בהם בציבור. ויש לעיין וליישב איך יבאר את לשון הרמב"ם שהבאנו לעיל שבספר פסול ובחומש אין קדושת ספר תורה.

אך בשו"ת תשובה מאהבה כתב:

"ומפאת שמניחין אותן ספרים הצריכין תיקון באה"ק המקודש לספרים כשרים ומתוקנים כבר הכריע (הט"ז באו"ח סימן קנד ס"ק ז) להקל וכן מבואר ביתר אחרונים ומ"ש רבינו הגדול בספרו היקר (נ"ב חלק או"ח סימן ט) ראייה מדברי רש"י (שבת קטו, ב) בד"ה פ"ה אותיות וכתב רש"י זה שיעור לס"ת שנמחק או בלה להיות בקדושתו. ומדכתב לשון בקדושתו משמע קדושתו ממש עכ"ל לא אוכל לירד סוף דעתו הטהורה שמביא ראייה מעניין הצלה מפני הדליקה ומרש"י הפרשן ומשה רבן של ישראל הרמב"ם ז"ל הוא הפסקן וכתב לעניין קדושת הספר להיפוך וז"ל בפרק ז הלכות ס"ת הלכה יא, אבל אם כתב המלא חסר או החסר מלא וכו' או שכתב פרשה פתוחה סתומה או סתומה וכו' הרי זה פסול ואין בו קדושת ס"ת כלל אלא כחומש מן החומשין שמלמדין בה התינוקות עכ"ל גם בפרק י הלכה א כתב וז"ל נמצאת למד שעשרים דברים הן, שבכל אחד מהן פוסל ס"ת ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות ואין בו קדושת ס"ת ואין קורין בו ברבים וכו' עכ"ל הרי מבואר להדיה דאין בו קדושת ס"ת כלל ובהשקפה הראשונה רציתי לחלק בין אם נכתב הספר מתחלה בטעות דגרע טפי שלא היה בו

8 שו"ת חתם סופר חלק ב יורה דעה סימן רעט.

9 חלק א סימן קה.

מתחילה קדושת הספר ומזה מיירי הרמב"ם דהרי הוא כחומש מן החומשין וכו' משא"כ בס"ת שנעשה מתחלה בהכשר ואח"כ נמחקה או בלה לא פקעה קדושה הראשונה עד פ"ה אותיות ובנידון כזה נשאל מאת מורינו ורבינו נר"ו אבל אחר העיון בהרמב"ם פרק י הלכה י נלע"ד שהחילוק זה ליתא ע"כ דברי התלמיד שאינו מחכים את רבותיו אין חכמה אין עצה ואין דעת בכל מזימותיו ונכון לבו בטוח באהבת רבו שיכסה על שגיאותיו ויורה לו דרכי תורה בכל נתיבותיו דרכי נועם ונתיבות שלום והיה זה שלום עליך רבי ומורי מאת הצעיר שבתלמידים".

ובסימן שלאחר מכן השיב לו רבו הנודע ביהודה:

"ודברי הרמב"ם שכתב שהרי הוא כחומש מן החומשין ואין בו קדושת ס"ת כלל, לא לכל הדברים כתב זה, שהרי מצילין אותו מפני הדליקה וחומש שמצילין אותו מפני אזכרות שבו, אבל אם מתחילה כתב חומש לתינוקות ובלה ונשאר בו פ"ה אותיות אין מצילין אותו בשבת".

ומאד מאד נפלאתי על דברי הרב אשר וייס במנחת אשר שהסיק מדברי תשובה מאהבה אלו, כאילו אין קדושת ספר תורה בכלל ונפקא מינה לעניין כבוד ספר תורה, רק יש דין מעלין ואין מורידין, והעלה שאין דין כבוד ספר תורה בפסול, רק דין שלא לבזותו ולכן מותר להצילו מהדליקה בשבת. ודבריו נפלאו ממני לחלוטין, ראשית מה שכתב שיש דין מעלין ואין מורידין ואינו תלוי בקדושה הוא תימה, ומה שרצה לתלות בשו"ת תשובה מאהבה הוא ליהפך, שם בעל התשובה מאהבה כותב שלעניין להניחו בארון המיוחד לספר תורה אין קדושתו כקדושת ספר תורה, אבל ודאי לא כתב שאין בו קדושה כלל ואין צריך לכבדו, ואדרבה ממקורו הוא מוכרע שהפמ"ג כתב שכל מקור מנהג כבוד בספר תורה נלמד בדומה למנהג כבוד בתלמיד חכם, ואם כן תלמיד חכם ששכח תלמודו הרי חייבים לנהוג בו כבוד כמו ששברי לוחות מונחים בארון כדאיתא בגמרא¹⁰, הרי שדימו זקן ששכח תלמודו לשברי הלוחות, וכבוד תלמיד חכם נלמד מכבוד ספר תורה (כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה כדאיתא במסכת מכות דף כד) ולמדים זה מזה, ומכאן שיש לנהוג כבוד גם בספר שבלה, וממקומו הוא מוכרע, סוף סוף אלו דברי התורה ודברי הקב"ה שמסרם למשה ומשום כך נהגו בהם הידור וכבוד, אטו משום שנמחקו מעט פרחו נשמתם? ואין לדברים טעם. הגם שמסתבר שחומרותו פחותה מספר כשר וכן נהגו העם להקל בספיקות על ידי אי השלמת הספר או התרת התפירות" להתיר כהאי גוונא למכור ספר

10 ברכות ח, ב.

11 וכן הובא בספר אשל אברהם על אורח חיים סימן שכב ס"ק א.

תורה בהכרזה שהחכ"צ אסר וחלקו עליו, והרב אשל אברהם התיר אך המליץ שלא לתפור הספר וכך לא יושלם להיות ספר תורה כשר.

עכ"פ עולה מכל הנ"ל שספר תורה שנפסל ועדיין נשתיירו בו מניין שמנים וחמש אותיות, קדושתו עליו לעניין כבוד ספר תורה ומסתבר שאין לחלק בין כשנכתב ונפסל או מלכתחילה לא הושלמה כתיבתו כדין וכמו שהעלו לנכון בחתם סופר הנ"ל ובנדע ביהודה שהעלינו, וכך מבואר ברש"י שהבאנו לעיל שכל עוד נלקט שמנים וחמש אותיות עדיין בקדושתו עומד הספר תורה להצילו, וע"כ מה שכתב הרמב"ם שאין בו קדושה אינו לעניין כבודו והצלת בזיונו.

ה. שימוש בספר תורה פסול לתצוגה האם מהווה בזיון

הנה להשאיר ספר תורה פתוח כתב השו"ע¹² לאסור אפילו בשעת כתיבתו ואף שאת דברי השו"ע ניתן להסביר שאין כוונתו אלא שלא יתקלקל הדיו הלח טרם הייבוש שכן כתב: "כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש, לא יהפוך הכתב למטה. אף על פי שמכוין כדי שלא יעלה אבק על הכתב, מכל מקום דרך בזיון הוא, אלא יהיה פני הכתב למעלה, ויפרוש עליו בגד" - ורק בא לשלול שלא יהפוך היריעה שזה דרך בזיון הוא, אבל הש"ך שם כתב:

"ואחורי הקלף למעלה וכתב הב"ח דמירושלמי דמגילה יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים עכ"ל ולא היה צריך ללמוד כן מהירושלמי דהכי מוכח נמי מש"ס דילן בעירובין במשנה וש"ס שם".

הרי מפורש שלמד שאסור להניח ספר פתוח, וגם זה בכלל בזיון הוא, ואחר שהביא הדברים על השו"ע כאן, משמע שה"ה גם בספר שלא נשלמה כתיבתו, השארת ספר תורה פתוח זהו דרך בזיון. והש"ך הפנה למסכת עירובין (צח, א) והאמת ששם אין כ"כ ראייה לזה, (שם מדובר בספר שהוא פרוש ומתוח ברשות הרבים שנפל לקורא מהיד יעויין שם, וזה דרך בזיון טובא, משא"כ השו"ע מיירי בעומד על השולחן בחדר משכיתו ומאין לנו שהוא נמי דרך בזיון ובזה ניתן ליישב את דברי הב"ח שוודאי לא נעלם ממנו דברי הגמרא בעירובין הנ"ל הרי שהביאם בעצמו על אתר, הגם שנראה ראיית הש"ך מהא דהעדיפו להפוך שהכתב יהיה כלפי מטה מאשר שיהיה פתוח פרוש, וזה הרי מבואר שהכתב למטה הוא בזיון גדול ואסור גם בחדר, ואם העדיפו להופכו מאשר שיהיה פתוח, למד הש"ך שעדיף בזיון דהפוך מבזיון דפרוש לרווחה, ואם אסור להפכו בחדר ק"ו שאסור להשאירו פתוח ומגולה, ויש לדחות ואכמ"ל).

העולה מדברים אלו לכאורה שמציאות ספר פתוח ופרוש לרווחה הווי מציאות של ביזיון לתורה.

ו. שיטת האגרות משה בענין הנחת ספר תורה לתצוגה

וכך כתב בשו"ת אגרות משה¹³:

"אך אולי מה שמחזיקין את היריעה הנמצאת מס"ת קבורה בקרקע בגרמניה מפני הנאצים שנתבלה שם במקום מכובד אבל באופן שיראו אותה לזכרון רשעות הנאצים, הוא איזה ביזיון, אבל מסתבר שאינו ביזיון ואין לנו לבדות מלבנו לומר שהוא דבר ביזיון".

הרי שפתיו ברור מללו שלהציג יריעת ספר תורה שחולל ע"י הנאצים אף שמציגו בנוולתו, אינו ביזיון. אלא שלא הביא ראיה כלל לדבריו, רק כתב כך מאובנתא דלכא, וכתב הלכה שאין לחדש מדעתנו מושג של ביזיון.

דהיינו, לדבריו, כיוון שלא מצאנו בשום מקום שתצוגה מהווה ביזיון, ולהבנתו אין בזה ביזיון הברור, ולהמציא ולטעון שאופן מסויים של שימוש בספר תורה נחשב ביזיון, אין לנו להמציא כן מדעתנו אלא צריך מקורות לזה.

ובאמת נפלאתי על דבריו, הרי הש"ך והב"ח להדיא כתבו שהנחת ספר תורה שהכתב מגולה מהווה ביזיון, והביאו ראיות לזה, או מהירושלמי במגילה כדברי הב"ח ולדעת הש"ך הן אלו הדברים המפורשים במסכת עירובין (צח, א) וכמו שהבאתי לעיל. ולמען יהיו הדברים שלמים נציג הדברים במקורם:

ואלו דברי הב"ח¹⁴:

"כתב היריעה וכו'. ברייתא סוף עירובין (צח, א). מיהו מבואר לשם מפירוש רש"י (ד"ה לא) היכא דלא אפשר כגון שאין לו בגד לפרוש או כיוצא בזה מוטב להפכה על פניה דאי לא אפיך איכא ביזיון כתבי הקודש טפי. וה"א בירושלמי פ"ק דמגילה (דף עא) (ה"ט) ספר שאין עליו מפה הופכו על הכתב כדי שלא יתבזה הכתב. ומכאן יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת דהוא הדין שאר ספרים".

13 אורח חיים חלק ד סימן לח.

14 יורה דעה סימן רעז.

והש"ך כתב¹⁵:

"לא יהפוך הכתב למטה. ואחורי הקלף למעלה. וכתב הב"ח דמירושלמי דמגילה יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים עב"ל. ולא היה צריך ללמוד כן מהירושלמי דהכי מוכח נמי מש"ס דילן בעירובין במשנה וש"ס שם (צח, א)".

וכן בט"ז שם¹⁶:

"ויפרוש עליו בגד. בפרק בתרא דעירובין (צח, א) אמרינן היכא דלא אפשר בפריסת בגד יהפוך הכתב דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי וכתב מו"ח ז"ל, מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים עב"ל".

וכך סיכם הערוך השולחן שם:

"כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש, לא יהפוך הכתב למטה, אף על פי שמכיון שלא יעלה אבק על הכתב, מ"מ דרך בזיון הוא, אלא יהיה פני הכתב למעלה ויפרוש עליו בגד ומוכח בעירובין (צח, א) דכשאי אפשר לפרוש בגד על הכתב מוטב להפוך הכתב למטה ואחורי הכתב למעלה דאם יניחו כך בלא היפוך איכא בזיון טפי (ש"ך וט"ז) דבזיון גדול הוא להניחו פתוח לגמרי בלא כיסוי ובלא היפוך".

והרי שם מדובר בספר תורה שטרם נשלמה כתיבתו ואינו ספר תורה כשר. הרי מכל אלו המפרשים מבואר שדרך בזיון גמור וגדול להניח ספר פתוח כשהכתב מגולה, ולא ידעתי למה מורנו האגרות משה כתב שלא מצאנו שהוא דרך בזיון וצע"ג.

וראיתי שהרב אשר וייס הקשה מדברי רש"י בספר ישעיהו פרק לט ששם איתא שהמלך חזקיהו נענש על שהראה את ספר התורה שלו לאורחו. ונכפל הדבר בספר מלכים¹⁷:

"וישמע עליהם חזקיהו ויראם את כל בית נְכֻתָה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת אשר נמצא באוצרותיו, לא היה דבר אשר לא הראה חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו".

וברש"י שם פירש: "לא היה דבר - את הארון והלוחות וספר התורה".

15 יורה דעה סימן רעז ס"ק א.

16 יורה דעה סימן רעז ס"ק א.

17 מלכים ב', כ, יג.

וכן הוא בישיעהו¹⁸. וברש"י שם כתב: "לא היה דבר – אף ס"ת". ושם מבואר שעל דבר זה נענש חזקיה המלך מאד. הנה ראייה מכאן שאסור להציג ספר תורה כמוצג לראווה.

ודחק הרב אשר וייס שליט"א עצמו לטעון שהאיסור היה בפותחו את ארון העדות, וכוונת הפסוק לספר התורה שמונח בארון שבעזרה, וכיסס דבריו על פי פרקי דרבי אליעזר¹⁹:

"וְרָאָה חֲזַקְיָהוּ אֶת מַלְאֲכֵי מֶלֶךְ בְּבֵל וְנִתְגָּאָה לְבוֹ לְמַעְלָה, וְהִרְאָה לָהֶם אֶת אוֹצְרוֹת שֶׁל מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת כָּל אוֹצְרוֹת בֵּית קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים. וְעוֹד שִׁפְתָּח אֶת הָאָרוֹן וְהִרְאָה לָהֶם אֶת הַלוּחוֹת, וְאָמַר בְּזֶה אָנּוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה וְנוֹצְחִין, שְׁנֶאֱמַר²⁰ וַיִּשְׁמַח עֲלֵיהֶם חֲזַקְיָהוּ וַיִּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתָה. וְכַעַס עָלָיו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ, לֹא דִיךָ שֶׁהִרְאִיתָ לָהֶם אֶת כָּל אוֹצְרוֹת בֵּית קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים וְאֶת כָּל אוֹצְרוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה, אֲלֵא שִׁפְתָּחְתָּ לָהֶם אֶת הַלוּחוֹת מֵעֵשָׂה יְדִי".

וטען הרב אשר וייס שליט"א שזה מקור דברי רש"י, ושם לא נזכר כלל ספר תורה, אלא ע"כ שהכוונה לספר שהיה בארון, ובזה הוא מיישב את דברי רש"י במלכים שישווה לדברי רש"י בישיעה שבמלכים כתב את הארון והלוחות וספר התורה, ובישיעה כתב רק את ספר התורה. ודחק הגר"א וייס שהכוונה לספר שבארון.

ומלבד שדברים אלו דחוקים מאד, שהרי בישיעה לא הזכיר כלל רש"י את הארון והלוחות אלא רק את ספר התורה, ויותר מכך, שלדברי הגר"א וייס שאין כל בעיה בכך שהציג את ספר התורה, מה רש"י ראה לציין בכלל שהראה לו את ספר התורה שהלא זה מותר הוא. ויותר קשה שהמתבונן בנביא יראה כוונת רש"י בפשוטו לבאר מה התוספת שנרמזה במילים "לא היה דבר", אחרי שכבר פורט שהראה את כל אוצרותיו ואת בית נכתה וכו' וכו', מה הריבוי במילים "לא היה דבר", ועל זה פירש רש"י שהראה לו ספר תורה. ואיך יאמר הרב שאין זה כוונת רש"י, נפלאתי עד מאד, וצע"ג.

ועל כל אלו, ראייה פשוטה שכוונת רש"י שהאיסור של חזקיה היה בהראותו למרוודך את ספר התורה. הנה ספר חסידים כתב²¹:

"אין מניחים לנכרי לראות את המת בקבר. נכרי אחד שר ביקש ליהודים לפתוח הארון שיראה ס"ת א"ל זקן אחד אל תפתחו אל תראו לו כי חזקיה חטא בזה שהראה את הארון לשרי מלך בבל".

18 פרק לט פסוק ב.

19 פרק נב.

20 ישעיה לט, ב.

21 (מרגליות) סימן תקלג.

הרי לנו מפורש מבית מדרשם של הראשונים החסידים שכוונת רש"י כפשוטו שאין להציג ספר תורה לראווה, ופשוט בעיניי שמקור זה נעלם לחלוטין מעיניו הבדולח של הגר"א וייס שליט"א.

עכ"פ דברי הגר"א וייס בזה נדחו, וכוונת רש"י כפשוטו לאסור להציג ס"ת לראווה. ומאחר שפטור בלא כלום אי אפשר ולחומר הקושיא על דברי גאון עזיננו הרב אגרות משה, איך נעלם ממנו כל המחברים שהבאנו ששפתיים ברור מללו שיש בזיון ברור בהנחת ספר פתוח וראיתם ונימוקם מעירובין (צח, א) שם מבואר שעדיף להפוך יריעה על פניה ושהכתב יהיה מכוסה למרות שמפורש בשו"ע יורה דעה רע"ז שלהפוך היריעה הינו בזיון, מ"מ בזיון שהכתב גלוי לכל העמים ביזיון טובא הוא ועדיף למעט בבזיון (אף שעושה כן בידיים, וראיות רבות לדבר, אך אציין אחת מהן, והיא ההלכה שהרוכב וספר תורה עימו יניחה בחיקו ואם ירא יפשילנה לאחוריו דרך משאוי, ואם לשומרה יכול אף לשבת עליה כדאיתא מפורש בשו"ע) ואיך אמר הרב שלא מצאנו שיש בזה ביזיון. ומפאת חומר הקושיא יש ליישב בדוחק על דרך השאלה שנחלקו בה האחרונים האם מותר למכור ספר תורה בהכרזה (במכרז בו המעלה בדמים הוא הזוכה), שהרב חכם צבי²² אסר משום האיסור למכור עבד על אבן הלקח בדרך הכרזה, וחלקו עליו חבריו²³. נביא כדוגמא את דברי השבות יעקב:

"ומה ששאלת אי מותר למכור ספרים וס"ת ע"י הכרזה כדרך שמוכרין שאר מטלטלין לא ידעתי למה לא ימכרם אותם כך ע"י הכרזה ולעלווי בדמים אף שראיתי בתשובת מהר"ץ סימן קכ"ג שכתב פה אמשטרדם יע"א היו נוהגין להכריז בבה"כ כשיש ס"ת למכור וכל אחד מעלה בדמים כדרך שמכריזין ומעלין בדמים ומחיתי בשמשים שלא יעשה ככה כדאיתא ברמב"ם פ"ק מהלכות עבדים שעבד עברי אינו נמכר בפרהסיא כדרך שעבדים כנענים נמכרין אלא בצנעה ודרך כבוד ע"כ תוכן דבריו שם ואף על גב דרב גובריה הוא מ"מ בזה לא נ"ל דבריו דאין הנדון דומה לראיה דודאי התם איכא ביזוי גדול כשמוכרין עבד עברי לעבדות כדרך כשמוכרין לעבדים כנענים ואין לך בזיון גדול מזה לפרסם שמוכרין אותו מחירות לשעבוד, משא"כ זה שמוכר ס"ת לצורך שמותר למכור כגון ללמוד תורה או לישא אשה וכל מקום שהיא, היא בקדושה וכבודה הראשונה במקומה עומדת מאי ביזיון איכא כאן כיון שדרכה למכור כן כל מטלטלין החשובים מזהב וכסף אבנים טובות ומרגליות".

ובאמת סגנונות שונים נאמרו באחרונים החולקים על החכם צבי, יש שנקטו כמותו בעיקר

22 סימן קכג.

23 פנים מאירות חלק ג סימן מג ומהרי אסאד אורח חיים לג, שבות יעקב חלק ב סימן צא ועוד.

דבריו שאכן מכירת ספר תורה בהכרה יש בה בזיון, אך הסכימו להתירו כדי להעלות דמיו לצורך נישואי היתומה (פנים מאירות), או שכיוון שבלאו הכי מתבזה הספר במכירתו לפחות יעשו באופן של עילוי בדמיו אף שהוא מעט יותר בזיון בצורת המכירה, עכ"פ איכא רווחא ודרך כבוד שדמיו מעולים יותר ויוצא זה בזה (מהרי אסאד). אך בשבות יעקב נראה הסברא שדנים את מציאות המכירה על אבן הלקח לפי ההקשר, ובמכירת עבד (כמדומה שנפלה טעות אצלו, שדין זה הינו בעבד עברי) הבזיון הינו המכירה לעבד ולעשות זה בפומבי ובדרך של הכרזה הווי כאילו מוכרו כבקר בעלמא והוא בזיון טובא. אך ספר תורה, אדרבה המכירה היא כדרך מכירת אבנים טובות ומרגליות, שכל מי שחפץ צריך להעלות דמים ביותר והווי כבוד.

לפי סברא זו אפשר שהנהגה שבמקום ובהקשר מסויימים הווי בזיון, בהקשר ובמקום אחר אינו נחשב בזיון כלל.

עפ"י סברא זו ניתן ליישב את קושיית הש"ך ביורה דעה סימן רע"ז שהקשה על הב"ח שמורנו הב"ח הביא ראיה שעדיף להפוך הקלף מאשר להשאירו גלוי מהגמרא בעירובין (צח, א), מדוע היה צריך להביא ירושלמי במגילה כדי לאסור על השארת ספר פתוח.

והאמת יורה דרכו, שאפשר בפשוטו לחלק, אמנם השו"ע כתב שצריך לכסות היריעה אך שם הוא כדי שלא תינזק כי הדיו עדיין לח, והב"ח על אתר הביא שספר שנפל והוא פרוש לרווחה ברשות הרבים בשבת, נהי שאי אפשר להחזירו, אבל עכ"פ חובה להופכו, מוכח שהווי ביזיון טובא כאשר הכתב גלוי. מכל מקום סבר הב"ח שאין ראיה שהמניח ספר בביתו על שולחנו הווי בזיון, שאפשר דווקא ברחוב שנראה כאילו הספר תורה זרוק בארץ רחמנא ליצלן אז הווי ביזיון, וגרוע טובא אם כתבו למעלה, שניכר שהוא ספר תורה וביזיונו מרובה וגרע טובא שהכתב גלוי, אך מכאן אין להוכיח שספר על שולחנו מונח פתוח הווי בזיון, אפשר שאדרבה הוא כבוד והידור שנראה כאילו הוכרח לקום מתוך תלמודו וממהר לשוב לתלמודו ואינו מסיח דעתו מתלמודו ודומה למסיר תפילין לסעוד סעודת קבע כדאיתא במסכת ברכות²⁴:

"תנו רבנן הרוצה ליכנס לסעודת קבע - מהלך עשרה פעמים ארבע אמות, או ארבע פעמים עשר אמות ויפנה, ואחר כך נכנס. אמר רבי יצחק הנכנס לסעודת קבע - חולץ תפיליו ואחר כך נכנס. ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן על שלחנו, וכן הדור לו".

וברש"י שם: "וכן הדור לו - שיהו מזומנים לו, ויחזור ויניחם בשעת ברכה".

הרי שזה הידור וכבוד שנראה שאינו מסיח דעת מתפיליו והוא הדין לתלמודו, ולכן הביא הב"ח ראייה שאף בבית אין להשאיר ספר פתוח, אלא לכסותו כשיוצא. ועפ"י זה קשה לי טובא על הערוך השולחן והפת"ש שם שכתבו שבבית אם אינו יכול לכסותו יהפכנו, ובשלמא לש"ך עצם היות הכתב גלוי הוא דרך ביזיון גדול, אך ניתן לומר שדווקא בחוץ ברשות הרבים עדיף שיהיה הפוך, אך בבית הפוך הוא דרך ביזיון גדול יותר, וק"ל. (ולענין מכירה בהכרזה הנה כך נהוג במכירת עליית לתורה ואין פוצה פה, ואולי גם זה טעם מכירת אושטרייך וויינא שהובאו במג"א אורח חיים סימן שו ולא רק מטעם מקח בשבת, ובזה מיושב מה שייך מקח במצווה שאינו דבר הנמכר ואין צורך לדחוקים בזה, ואכמ"ל).

עכ"פ נחזור לענייננו, אפשר שהיא כוונת האגרות משה, אמנם מצאנו שהיות הכתב גלוי ומוצג לעין כל הינו דרך ביזיון, אך היינו בספר הזרוק בארץ, או במונח על שולחנו שנראה כאילו נטשו שם, אך שפורשו כדי להציגו ולכבדו ולהראות את קורותיו, איך נתחלל בידי הנאצים, ועתה חס ה' עלן, והנה הוא בידינו לבטח, מהיכי תיתי שנחשב ביזיון. ועל זה כתב שאין להמציא ביזיון מדעתנו. כיוון שכל צורת התצוגה מכובדת ומטרתה לכבד ספר התורה וה' יתברך, אך על דברי הגר"א וייס שהביא את דברי רש"י שהצגת ספר תורה הווי ביזיון ודחאו בקנה והעמידו בספר העזרה, אין להשיב.

ז. מקורות מפורשים שדנו בתצוגת ספר תורה במוזיאון

מצאנו כמה מפוסקי האחרונים שדנו בדברים במפורש ונעתיקם כאן לדוכב שפתיהם. הראשון הינו בעל השו"ת שרידי אש²⁵:

"מכותלי מכתבו אני רואה כי נהירין לו האיסורים שיש בדבר טלטול הספר תורה למקום אחר שלא לצורך קריאה וכו' וכן להניח ספר תורה פתוח. ולכן אם אפשר למנוע מזה בוודאי עדיף טפי.

ושמעתי כי באמריקה הוציאו ספר בשם תיקון לקורא, בצד אחד הפרשה מודפסת באותיות דפוס, ובצד השני מודפסת הפרשה באותיות אשוריות והספר נראה כעין ספר תורה, ושמעתי שהוא נמצא למכירה אצל גולדשמידט בבאזל, ואיני יודע אם זה מסוגל להצגה בתערוכה.

אך אם יש בסירוב להציג ספר תורה בתערוכה חשש של עלבון הממשלה, ומאידך יש כאן בהצגת ספר תורה משום קידוש השם, כמו שכתב כת"ר. דעתי להקל ולהתיר הצגת הספר תורה בתיבת זכוכית, וטוב יותר לקחת ספר תורה פסול (ויותר טוב שיש בו פסול שאינו ראוי לתיקון). ואף שאמת הדבר כמו

שכתב כת"ר, שגם לספר תורה פסול יש קדושת ספר תורה, מ"מ כל האחרונים מעדיפים בענינים דומים ספר תורה פסול.

וטעמי ונמוקי להקל הוא, מה שהתירו להוציא ספר תורה לכבוד המלך (עיין יו"ד סימן רפ"ב בפתחי תשובה ס"ק א), ובזמננו, שבטלה המלכות המכותרת, באה הממשלה במקומה.

טעם שני, שההצגה בתערוכה היא להראות יופי תורתנו הקדושה ולהרבות כבודה בעיני הבריות, וזה מותר. ועיין בשו"ת גור אריה יהודה (יורה דעה סימן כד), שהתיר לטלטל ספר תורה כדי להראות יפיו לאחרים, והביא ראיה ממסכת יומא (ע, א), שא"ש: מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים, ועיי"ש בפירש"י. ואף שיש לפקפק נגד ראיה זו, מ"מ הסברא עצמה נכונה".

הרי שדעתו שאין להתיר הצגת ספר תורה בתצוגה, רק אם מוכרח לזה מהממשלה ואינו יכול להשתמש ולהציג איזה תיקון קוראים מודפס, גבב סברות שיש להקל לעשות מעשה בידיים ולמסור ספר תורה עכ"פ פסול לתצוגה.

והשני הגדיל הלא הוא שו"ת אגרות משה הנזכר לעיל:

"אך אולי מה שמחזיקין את היריעה הנמצאת מס"ת קבורה בקרקע בגרמניה מפני הנאצים שנתבלה שם במקום מכובד אבל באופן שיראו אותה לזכרון רשעות הנאצים, הוא איזה ביזיון, אבל מסתבר שאינו ביזיון ואין לנו לבדות מלבנו לומר שהוא דבר ביזיון".

ולדבריו אין כלל איסור בתצוגת ספר תורה, אלא שהיה לו צד לומר שלראות הספר כשהוא מחולל בכיזונו שעשו לו הרשעים, זה צד ביזיון, וגם את זה דחה למעשה.

וראיתי אחרי רואי לרב אשר וייס שליט"א שאחר שהעלה שאין מקור לומר שתצוגה הווי בזיון (שדחה הראיה מרש"י כמו שהסברנו לעיל, וכבר נדחו דבריו לעיל בסברא וראיה), מ"מ סיים וז"ל:

"ומ"מ חוכך אני בזה, ונראה דמשום קדושת ספר תורה שהיא למעלה מבינתנו, יש להימנע ככל האפשר מלתתו לנכרים ולהציגו לראווה, מנהגים שלא שיערום אבותינו וכל כה"ג שב ואל תעשה עדיף".

הרי שלמעשה נטה גם הוא שלא להתיר להניח ספר תורה אפילו פסול בתצוגה.

וביותר מפורש לאיסור כתב בשו"ת שבט הלוי²⁶:

"ראיתי השאלה שבאה לו מאוקריינה, בענין ס"ת שהוא מוצג במוזיאון בעירו שם, אם חייבים למסור נפשם לפדותו מבין הגוים.

אכתוב בקיצור, עיין גיטין מ"ה ובשו"ע או"ח סימן ל"ט ויו"ד סימן רפ"א ס"א. הנה אעפ"י שכנראה ס"ת זה לא נמצא בביזיון ממש, מכ"מ סתימת הפוסקים כמפורש דס"ת שנמצא ביד גוי מצוה לפדותו בכדי דמיו גם בנמצא ביד גוי שאינו נוהג בו ביזיון ממש, דעצם הנמצאו ברשות גוי הוא ביזיון לס"ת, ואף די"ל בזה דוקא בנמצא ביד גוי בבית פרטי שמוחזק בדרך בזיון לקדושה לא כן הנמצא במוזיאון במקום מכובד, מכ"מ לפי דעתי אין לחלק בזה, וגם אם נמצא פסול באופן דא"א לתקנו מכ"מ מצוה לגנוז, ועיין במ"ב סימן ל"ט ס"ק י"ד".

אם כן, כותב השבט הלוי שספר תורה הנמצא ביד עכו"ם חובה לפדותו אפילו כדי לגנוזו, אף שנמצא בצורה מכובדת במוזיאון. ואף שיש מקום לחלוק ולטעון שעיקר טעמו הוא שאין להשאיר ס"ת ביד עכו"ם, ורק דן האם יש חילוק בין כאשר יש חשש ביזיון לס"ת או שהוא מונח במוזיאון בצורה מכובדת, ועל זה ענה שאין לחלק. ומ"מ כל עיקר הבעיה אינה בהנחת ספר התורה במוזיאון שזה לדעתו מותר ואילו היה כהאי גוונא ביד ישראל היה בסדר, אלא שהבעיה היא שנמצא הספר ביד עכו"ם רק שאין מציל העובדה שהוא במוזיאון.

ולענ"ד נראה שאין לדברים הללו טעם, הלא כל איסור השארת ס"ת בידם וחובת הפדיון הוא כדי שלא יבזו כדאיתא שם בגמרא. ואם אין חשש ביזיון למה יפדום בדמים. וע"כ שחובת הפדיון מבחינתו הוא משום חובת הגניזה ולדעתו עד שלא ינוח הספר בגניזה הווי ביזיון שצריך לפדותו בדמים.

מכאן שהשבט הלוי דעתו לאסור להניח ספר תורה בתצוגה משום חובת הגניזה, ודעת הגר"א וייס שליט"א שאמנם אין כ"כ מקור לטעון שתצוגת ספר תורה הווי ביזיון, אבל למעשה אין להתיר להקל בקדושת ספר תורה, ודעת השרידי אש שבמידת האפשר יש להתחמק ולא להעמיד ספר תורה בתצוגה, רק דעת הרב פיינשטיין נוטה שאין בזה איסור למעשה.

וכבר העלינו למעלה שאכן יש מקורות רבים ונאמנים לאסור פריסת ספר תורה ולהניחו לתצוגה בגלוי אך יש לחלק כאשר מניחם דרך כבוד והידור במוזיאון, רק מקור אחר בספר חסידים משמע שלתת שליטה לעין זרים בספר תורה הווי ביזיון, אולי משום שכבוד אלוקים

הסתר דבר וצניעות היא מידה הנבחרת יותר, אך אפשר שאם זה דרך הידור וכבוד אולי אין לאסור וצ"ע.

ח. חובת גניזת ספר תורה

השבט הלוי ביסס דבריו על חובת הגניזה, ולכן עלינו לדון מעט האם חובת גניזה מונעת הנחת ספר תורה במוזיאון כדאמר השבט הלוי. ומקור נפתח בדברי הטור²⁷:
 "וס"ת שבלה גונזין אותו בקבר ת"ח שונה הלכות ובכלי חרס".

והיא הלכה פשוטה ומוכרת ומקורה במסכת מגילה כד, א. ובבית יוסף שם כתב:

"וס"ת שבלה גונזין אותו בקבר תלמיד חכם שונה הלכות ובכלי חרס. גם זה שם ובגמרא אמרינן קוברין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות ופירש רש"י כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בתלמוד ובגמרא אלא במשניות ובברייתות ועל מה שאמרו ובכלי חרס כתב הר"ן (ח, ב ד"ה הני) דאע"פ שגונזין אותו עושין לו תקנה כמה שאפשר לקיימו".

ויש מקום להאריך בחובת הנחת ספר תורה בכד חרס ובעניין גרמא במחיקה שהנודע ביהודה דן מכאן ואכמ"ל.

עכ"פ מצאנו מחלוקת אחרונים. בפרי מגדים כתב²⁸:

"אפילו. עיין ט"ז. מגילה שם. והנה במטפחת כתב (סעיף ד) יכולים, משמע רשות, ובספר תורה חובה. ואף די"ל במטפחת אשמעין דלא תימא הורדה הוה, עיין ט"ז אות זי"ן, מה שאין כן בספר תורה על כרחך חובה קאמר, מכל מקום קשיא דתרווייהו בחד לישנא איתאמרא שם, אימא גם במטפחת חובה (כן) וכדמשמע בטור יו"ד [סימן] רפ"ב, עיין ב"י שם (רעז, א ד"ה דין) ובר"מ פרק עשירי מספר תורה הלכה ג משמע כן דחובה, וצ"ע. ומכל מקום בספר תורה משמע דווקא בקבר תלמיד חכם אפילו אין שימש תלמידי חכמים, הא בקרקע כך לא, וצ"ע דלא ראיתי נוהגין כן".

ומנגד כתב ערוך השולחן²⁹:

"ונראה לענ"ד דגם זה שאמרו לגנוז ס"ת שבלה בקרקע בכלי חרס אצל קבר של ת"ח אינו חובה דוודאי אם יש לו מקום מוצנע לגנוזו בביתו בתיבה וכיוצא בה או בבהכ"נ דעדיף טפי מבקרקע, אלא שאם אין לו מקום להצניעה בכבוד

27 אורח חיים סימן קנד.

28 אורח חיים משבצות זהב סימן קנד ס"ק ה.

29 סימן קנד סעיף ח.

התירו לו בקרקע כמ"ש. ויש מי שכתב דזהו חובה בדווקא [עפמ"ג] וקשה לומר כן".

הרי שיש מחלוקת הפוסקים האם יש חובה לגנוז ספר תורה בקרקע דווקא ובכד חרס למען יעמוד ימים רבים, אבל חובת הגניזה הינה בקרקע, וכך דעת הפרי מגדים (אלא שהסתפק האם חובה לקוברו דווקא יחד עם תלמיד חכם והעיד שאין המנהג כן, אלא לקוברו בקרקע לחוד) והערוך השולחן כתב מסברא דנפשיה שמסתבר לו שאין חובת גניזה בקרקע, אלא שצריך להצניע במקום מכובד ובאופן מכובד וזה גניזה, אך התירו לקבור בארץ שהרי אי אפשר לשמור את כל כתבי הקודש שבלו.

וזה מקור שיטת השבט הלוי כנראה, שנקט כפרי מגדים או שהחמיר בספק שחובה לקבור בקרקע דווקא וכל הנהגה שאינה קבורה הווי ביזיון לדעתו.

ואני קראתי ולא אבין שהרי גמרא מפורשת היא במסכת בבא בתרא³⁰ גבי הולכת טומאה:

"עשבין שתלשן והניחן בחלון, או שעלו מאליהן בחלונות, ומטלוניות שאין בהן שלש על שלש וכו' וכלי חרס, וספר תורה - כולם ממעטין בחלון; אבל השלג, והברד, והגליד, והכפור, והמים - כולן אין ממעטין בחלון". ושם בעמוד ב מקשה הגמרא איך ימעט ספר תורה בחלון הא: "ספר תורה - חזי למקרא! בבלי. והא בעי גניזה! שם תהא גניזתה".

וכך פסקה הרמב"ם³¹:

"וכן ס"ת שבלה והיה מונח בחלון אם גמר שתהיה שם גניזתו הרי זה ממעט בחלון".

הרי מפורש שאין חובה שגניזה תהיה בארץ, ואפילו בחלון בין ב' חדרים אף שמשמש כבית (שהרי צריך לחציצה בפני הטומאה), רשאי לגנוז ספר תורה שבלה על ידי הנחתו בחלון ואם דעתו לקבעו ולגונזו שם, נעשה כחלק מהבנין וממעט חלל החלון ומעכב הטומאה מלעבור. הרי מפורש כדברי הערוך השולחן שאין חובת גניזה חובת הצנעת הספר או גניזתו החיובית, אלא כל הנחה בדרך כבוד שלא יתגולל באשפתות זה עצמו גניזה, דהיינו אין חיוב הגניזה בחינת מעשה חיובי של גניזה, שהרי אין כלל מקור לדין כזה, אלא רק שמירת כבודו שלא יתגולל באשפתות והוא דין היוצא מציווי הכתוב 'לא תעשו כן' וכו', וממילא כל הנחה מכובדת היא עצמה גניזה, אף שרואהו מדי יום ביומו.

ראיה נוספת לסברא זו שחובת הגניזה אינה חובה עצמית לטמון הקדושה בקרקע אלא לשומרו באופן שלא יתגולל באשפתות לבסוף. ומצאתי בשו"ת חת"ס³² שדן בסופר שקצץ

30 דף כ, א.

31 הלכות טומאת מת פרק טו הלכה ב.

32 חלק ב יורה דעה סימן רעט.

את גליון ספר התורה כדי להשתמש בקלף הגליון ולהדביק היריעות זה לזה כנהוג, שתופרים יריעות ספר התורה זה לזה וליתר חיזוק מדביקים מטלית קלף קטנה בשולי ספר התורה חצי טלית ליריעה האחת וחציה השני ליריעה החוברת השנית כמעשהו וכמתכונתו עושים גם בחלק העליון וגם בחלק התחתון כדי שיהיו היריעות חוברות לאחת ולא יפרדו. ומדינא גליון ספר תורה שנקצץ חייב גניזה ואסור להשתמש בו תשמיש דבק בעלמא. ובסיום התשובה מעלה החת"ס:

"ומאי דקמן בנידון דידן לא טוב עשה הסופר הזה ואפשר היה ראוי לאסור לקרות בס"ת כלל כיון שנעשה בו עבירה כמו שכתב בתשובת הר"י בן הרא"ש בב"י יו"ד סימן ער"ה בס"ת שקדרו בו שם וחזרו ותיקנו שאין לקרות בו הואיל ונעשה בו עבירה אך הכא קלקלתו תקנתו וכו' וכיון שאין הס"ת נפסל בכך יניחם כך שזו היא גנזיתן וכו' ומה שחשש מעלתו שבאורך הימים יפלו המטליתים ולא ידעו שהיה מגיליונות ס"ת וינהגו בהם ביזיון, ישראל קדושים הם וכל המחובר לטהרות קדושת ס"ת נוהגים בו קודש וכל המוצא מנשקו וגונזו ע"כ יניח הדבר כמות שהוא וכו'".

הרי מפורש שמסיק החת"ס שאף שהמטליות שנקצצו מגיליון ספר התורה חייבים בגניזה, מכל מקום רשאי להשאירם כפי שהם דבוקים בספר תורה ויהיו גנוזים שם כיוון שהם משתמרים בכבוד. ואין לחשוש שיפלו ויתגוללו בביזיון, משום שאם יפלו יגנוזם כדינם. הרי להדיא שהמחויב גניזה אינו חייב בגניזה חיובית ודי בזה שנמצא במקום שמור ומכובד ולא יתגולל אנה ואנה וסופו להגיע לידי ביזיון.

ט. הלכה למעשה

למעשה נראה לי שאם רוצה להניח ספר תורה שבלה כתצוגה רשאי על ידי שמייחד לו ארון מיוחד, וראשו זכוכית עבה, ועל גביו כיסוי בד שניתן לחושפו לפרקים ולראותו ולהראותו. והטעם, שלהניחו כשהכתב גלוי הוכחנו שיש בזה ביזיון, כדאיתא בגמרא (עירובין צח, א) ובירושלמי מגילה ובשו"ע יורה דעה רעז, ואף שיש לחלק בין מונח בבית או במוזיאון בדרך כבוד, מ"מ אין להמציא חילוקים מדעתנו בפרט שמשמע מהש"ך לא כן. ולכן יש לכסותו ביריעת בד. ולמה שכתב הפמ"ג והשבט הלוי שחובה לגונזו, שם תהא גניזתו. אלא שיש לחוש קצת מדברי הספר חסידים תקלט, ואפשר שהוא מיירי בספר תורה כשר, ומסתבר שכל שאינו עושה זאת דרך ביזיון, אלא אדרבה דרך כבוד ויראה, הווי הידור לו, ואולי הוא בכלל מה שכתב הר"ן שנכון להניח בכדי חרס כדי לעשות להם תקנה ככל האפשר, שזהו עכ"פ תקנה שיכבדוהו מעט.